

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО**

СИНЯК ЛЮБОВ ВАЛЕРІЇВНА

УДК – 782 (481) С – 38

**МУЗИЧНИЙ ТЕАТР
БЙОРНСТЬЄРНЕ БЙОРНСОНА ТА ЕДВАРДА ГРІГА:
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
НАЦІОНАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ ТРАДИЦІЙ**

Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії світової музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Міністерства культури України (Київ).

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, доцент

САКАЛО Олена Василівна,

Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського
Міністерства культури України,
професор кафедри історії світової музики.

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор

ДРАЧ Ірина Степанівна,

Харківський національний університет
мистецтв імені І. П. Котляревського
Міністерства культури України,
професор кафедри історії української
та зарубіжної музики

кандидат мистецтвознавства, доцент

ЕНСЬКА Олена Юріївна,

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри образотворчого мистецтва,
музикознавства та культурології навчально-
наукового інституту культури і мистецтв

Захист відбудеться 25 вересня 2019 року о 16. 00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, 4-й поверх, зал Вченої ради (фойє Малого залу).

Із дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, 1-й поверх.

Автореферат розіслано «20» серпня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Волосатих О. Ю.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На початку третього міленіуму проблеми усвідомлення та виявлення національної самобутності набувають особливої актуальності. Оновленої значущості вони одержують у рiчизі суцільної світової глобалізації, де кожна національна культура покликана зберегти власну автентичність у процесі загальної інтеграції. Сучасні філософи, політологи, культурологи та вчені інших галузей світової гуманітарної науки дедалі глибше осмислюють феномен формування ментальності. Осторонь загального процесу не залишаються й представники музикології, долучаючись до вивчення цієї складової в історії музичного мистецтва кожної країни.

Уперше ці питання рельєфно означилися у науковому надбанні культурних діячів ХІХ століття. Митці, які уособлювали романтичний напрям, гостро відчували необхідність національної ідентифікації, пошуку та висвітлення тих генетичних кодів, які стали б основою для верифікації кожної окремої європейської країни.

У процесі усвідомлення національної унікальності та самоідентифікації народу Норвегії ХІХ століття визначальну роль відіграли фундаментальні постаті її культури: письменник Бйорнстєрне Бйорнсон і композитор Едвард Гріг.

На теренах Східної Європи ім'я Бйорнстєрне Бйорнсона несправедливо затьмарене славою його сучасника та співвітчизника Генріка Ібсена, попри вагомість внеску першого як до світової, так і до вітчизняної літературної скарбниці. Його творчість майже невідома українському читачеві. Доступними зацікавленій аудиторії нашої країни є окремі твори письменника, які зберігаються в бібліотечних фондах ще з радянських часів, а також єдине новітнє видання повістей «Сюньове Сульбакен» та «Весільний марш» у перекладі українською Н. Іваничук. Унікальне повне зібрання творів Б. Бйорнсона, видане в Харкові й датоване 1900 роком, у російськомовному перекладі повторно не друкувалось і зараз зберігається на території Російської Федерації в приватних колекціях антикварних видань, що не підлягають вивезенню за межі держави.

Творча постать Едварда Гріга перебуває в колі інтересів вітчизняних і зарубіжних учених протягом понад століття. За цей час у музичній науці сформувався сталий, проте зовсім не повний образ композитора. У наукових працях його, насамперед, репрезентують як майстра малих ліричних жанрів, чий доробок нараховує понад півсотні збірок фортепіанних і вокальних мініатюр. Водночас вельми вибірково інформацію автори надають про опуси великих форм, здебільшого акцентуючи увагу на фортепіанному концерті, скрипкових сонатах та оркестровій сюїті «Пер Гюнт». Такий обмежений погляд на творчість митця є результатом традиційного підходу до об'єкта дослідження – зосередженості уваги на закінчених творах. Унаслідок цього, коло наукових зацікавлень обмежується завершеними опусами раннього та досягненнями зрілого й пізнього періодів. Натомість майже поза увагою залишаються наполегливі *експерименти* композитора 1870–1873 років у галузі музичного театру на етапі становлення творчої особистості й формування естетичних настанов майстра, коли музичний театр цілком оволодіває його думками.

Ця сторінка у творчості Е. Гріга нерозривно пов'язана з постаттю Б. Бйорнсона. Художні ідеали цього великого норвезького драматурга послужили творчим каталізатором для юного композитора й надихнули його на створення чотирьох яскравих різножанрових театральних опусів: **музично-драматичної сцени «Біля брами монастиря», мелодрами «Бергліот», музики до драми «Сігурд Юрсальфар», незавершеної опери «Олаф Трюггвасон».**

Зазначені театральні опуси стоять біля першоджерел національного норвезького музичного театру, проте й досі маловідомі за межами Скандинавії. У музикології інших країн, навіть Норвегії, цей етап творчого шляху митця, який був овіяний теплом дружби та плідної співпраці з Б. Бйорнсоном, тільки протягом останніх десятиріч почав привертати серйозну увагу науковців. З 1996 року в Бергені функціонує Міжнародне товариство Едварда Гріга, члени якого займаються активною творчою й дослідницькою діяльністю, що сприяє популяризації музичної спадщини композитора у світі та досягненню маловідомих її сторінок.

Зацікавленість раннім періодом творчості Е. Гріга, а саме музичним театром 1870-х років, зростає в колах композиторів, літераторів, диригентів, виконавців та глядацької аудиторії. За останні двадцять років з'явилося декілька сучасних реконструкцій незавершеної опери Е. Гріга та Б. Бйорнсона «Олаф Трюггвасон», зокрема дитяча синтез-опера «Асгард» Л. Конова (1994) та «Олаф Трюггвасон» Р. Сьодерлінда (1995–1998, 2000); оновлені переклади лібрето музично-драматичних творів мовами світу; сценічні твори виконують у концертних і театральних версіях у залах Норвегії, Великобританії, Німеччини, США, Росії, України. Зокрема, українська прем'єра незавершеної опери «Олаф Трюггвасон» відбулася 4 травня 2016 року в Житомирській обласній філармонії імені С. Ріхтера в рамках івенту, присвяченого відкриттю Всеукраїнського товариства Едварда Гріга.

Виконавський інтерес активізує зацікавленість науковців. Ренесанс сценічних опусів раннього етапу творчості композитора актуалізує процес вивчення музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга. Сучасні тенденції в музичній науці, насамперед прагнення вчених до відтворення інтегральної картини історичного розвитку музичного мистецтва, переосмислення помилкових поглядів і ціннісних акцентів у ньому, відродження мистецької «периферії» як у соціокультурних процесах загалом, так і окремо в спадщині відомих композиторів підкреслюють **актуальність теми** дисертаційного дослідження. У дисертації розкрито маловідомі сторінки життя й співтворчості тандему Б. Бйорнсона та Е. Гріга, що уможлиблює відтворення як цілісного образу митців, динаміки їхньої діяльності та здобутків, так й історичного процесу формування національної норвезької художньої культури та її музичного театру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Роботу виконано на кафедрі історії світової музики Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського відповідно до теми № 9 «Історія світової музичної культури» перспективного тематичного плану науково-дослідницької діяльності Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського (2015–2020).

Мета дослідження – виявити втілення національних традицій у музичному театрі Б. Бйорнсона – Е. Гріга, які становлять фундамент подальшого розвитку норвезького музично-драматичного мистецтва.

Завдання, які сприяють вирішенню означеної мети:

- визначити місце та особливості функціонування категорії національного в наукових дослідженнях сьогодення;
- висвітлити сучасні теорії та концепції європейського романтизму як періоду формування нових національних музичних шкіл;
- розкрити специфіку норвезької художньої моделі романтизму;
- сформулювати визначальні положення естетики Б. Бйорнсона;
- означити основні етапи співпраці Е. Гріга з Б. Бйорнсоном, виокремити спільні художні настанови митців;
- окреслити жанрові особливості музично-театральних опусів Е. Гріга та Б. Бйорнсона й виявити композиційно-драматургічні та стилістичні риси, спільні для всіх музично-драматичних творів Е. Гріга;
- установити національні наголоси в кожному з чотирьох опусів музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга.

Об'єктом дослідження є музичний театр Б. Бйорнсона – Е. Гріга, **предметом** – його жанрові та художньо-естетичні параметри.

Матеріал дослідження становлять музично-драматична сцена «Біля брами монастиря», мелодрама «Бергліот», музика до драми «Сігурд Юрсальфар», незавершена опера «Олаф Трюггвасон».

Методологія дослідження заснована на біографічному, культурологічному та історико-теоретичному методах. Останній містить художньо-естетичний, жанрово-стильовий та комплексний музикознавчий аналіз об'єктно-предметної сфери із застосуванням дедуктивного підходу – від зазначеного об'єкта дослідження загалом до докладного вивчення окремих його елементів з подальшим синтезом та узагальненням отриманих у процесі наукової роботи результатів.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження слугували авторитетні концептуальні філософські, літературознавчі, музикознавчі праці українських та зарубіжних учених, які ми умовно поділили на декілька груп:

- роботи, присвячені вивченню різних аспектів **європейського романтизму**, зокрема праці О. Багана, Н. Берковського, К. Григоряна, О. Дмитрієва, І. Неупокоевої, М. Овсяннікова, І. Тертерян, В. Турчина, Ф. Федорова, І. Шетер, іноземних вчених С. Прікета, О. Фалнеса, і музикознавчі дослідження романтичної доби вітчизняних учених Т. Розбеглової, О. Рощенко, О. Сакало, М. Черкашиної та дослідників країн СНД – Н. Антипової, К. Зенкіна, О. Комарницької, В. Конен, О. Михайлова, А. Цукера, Б. Яворського, відомих західноєвропейських науковців Ф. Блуме, К. Дальгауза, А. Ейнштейна, П. Ленга;
- наукові розвідки, що містять традиційні та сучасні концептуальні підходи до розуміння **категорії національного**, зокрема роботи Р. Доднова, О. Забужко, Н. Корнієнко, С. Кримського, З. Ластовецької-Соланської, М. Михальченка, І. Пантіна, В. Пекарчука, О. Самчук,

- Н. Хамітова, В. Храмової, праці іноземних дослідників М. Блока, П. Дінцельбахера, Г. Кона, Ж. Ленклюдя, Ж. Пуйона, Л. Февра, Е. Хобсбауна, та національного аспекту в музичному мистецтві, а саме дослідження вітчизняних музикологів Л. Кияновської, О. Рощенко, М. Северінової, О. Тарасової, С. Тишка;
- історичні та теоретичні дослідження в галузі **музичного театру**, зокрема праці Б. Асаф'єва, В. Ванслова, М. Друскіна, О. Корчової, Г. Кулешової, О. Сакало, В. Фермана, М. Черкашиної-Губаренко, Б. Ярустовського;
 - дослідження, які містить вичерпні дослідження з питань **специфіки втілення романтичних процесів у мистецтві Норвегії**, а також біографічні й монографічні праці, присвячені творчій постаті **Б. Бйорнсона** – наукові розвідки українських та російських учених Л. Григор'євої, Н. Гумницької, Ю. Загоруйко, Н. Іваничук, О. Коровіна, М. Кушлаби, Л. Лунгіної, Г. Ноги, О. Сельниціна, Г. Храповицької, праці зарубіжних науковців П. Амдама, Г. Бьо, О. Фалнеса, В. Юстада;
 - монографічні, біографічні, аналітичні, епістолярні матеріали, присвячені творчій постаті **Е. Гріга**, зокрема роботи Б. Асаф'єва, О. Бітерякової, Ю. Кремльова, О. Левашової, а також Ф. Бенестада та Д. Шельдерупа-Еббе, О. О. Волнеса, Х. Лооса, А. Маттеса, Е. Раббри, Дж. Хортоня, Б. Фостера та ін.

Наукова новизна отриманих результатів. Предметне вивчення музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга сприяє відтворенню цілісної картини творчої особистості найвідомішого композитора Норвегії, акцентуючи увагу на маловідомій лакуні його художнього доробку. Водночас висвітлено перший етап становлення норвезького музичного театру – питання, яке досі залишалося поза увагою науковців.

У роботі *вперше*:

- *розкрито* специфіку втілення традицій норвезької культури в літературній творчості Б. Бйорнсона та композиторській практиці Е. Гріга;
- *висвітлено* основні естетичні доміанти творчості Б. Бйорнсона;
- *репрезентовано* варіант комплексного вивчення музично-драматичного доробку композитора, створеного в безпосередній співпраці з драматургом;
- *здійснено* докладний музикознавчий аналіз оперної сцени «Біля брами монастиря», мелодрами «Бергліот», музики до драми «Сігурд Юрсальфар», незавершеної опери «Олаф Трюгтвасон» і виявлено особливості їхнього ідейно-образного, композиційно-драматургічного та стилістичного вирішення;
- *доведено* визначальну – просвітницько-виховну – функцію в художньо-естетичній концепції музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга, яку автори вважали власним внеском до процесу національного відродження Норвегії другої половини XIX століття.

Набули подальшого розвитку теорія «історії ментальностей» М. Блока та Л. Февра, теорія архетипів К. Г. Юнга, ідея спадкоємної єдності класико-романтичної доби Ф. Блуме, концепція авторського театру О. Корчової.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає в можливості залучення їх до педагогічної практики ЗВО, зокрема включення матеріалів дисертації до лекційних курсів з історії світової музики, історії опери, культурології; безпосереднє їх використання в режисерській та виконавській практиці музичних театрів і музично-драматичних студій, а також як теоретичної бази для подальших музикознавчих досліджень у цій галузі.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та положення дослідження було викладено в доповідях та обговорено на таких конференціях: XI Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Актуальні проблеми музикознавства у молодіжних дослідженнях» (17–19.03.2015, Київ), Міжнародна науково-практична конференція «Музичне мистецтво: традиції та перспективи» (20–21.04.2015, Житомир), V Міжнародна науково-практична конференція «Національні оперні та балетні традиції у європейському контексті» (27–29.04.2015, Київ), Міжнародна наукова конференція «Edvard Grieg and the human voice» (29–31.05.2015, Берген), Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми сучасного музикознавства» (24.11.2015, Київ), XVII Міжнародна науково-практична конференція «Молоді музикознавці» (8–10.01.2016, Київ), VI Міжнародна науково-практична конференція «Класична і сучасна опера: проблеми музично-сценічного втілення» (24–26.02.2016, Київ), I Міжнародна науково-практична конференція «Норвегія–Україна: діалог культур» (5.05.2016, Житомир), Міжнародна наукова конференція «Edvard Grieg, sein Umfeld, seine Nachfolge – Neue Forschungen» (14–15.10.2016, Ляйпциг), II Міжнародна науково-практична конференція «Норвегія–Україна: діалог культур. Генезис» (27.04.2018, Житомир).

Основні результати дисертації було апробовано в лекційному курсі «Світова музична література» в процесі викладацької діяльності дисертанта в Житомирському музичному училищі ім. В. С. Косенка.

Наочно-практичними формами апробації стали відкриття Всеукраїнського товариства Едварда Гріга (4–5.05.2016, Житомир) та організація двох Міжнародних культурно-мистецьких фестивалів, які включали наукові конференції, майстер-класи та концерти норвезької й української музики (4–5.05.2016, 27–28.04.2018, Житомир). У заходах брали участь музикознавці та виконавці з Норвегії, Великобританії, Німеччини, Польщі, а також із різних міст України, зокрема Житомира, Києва, Львова, Харкова. У рамках відкриття спільноти зусиллями студентів і викладачів Житомирського музичного училища ім. В. С. Косенка в концертній постановці вперше в Україні було виконано незавершену оперу Е. Гріга «Олаф Трюггвасон»¹.

Публікації. За темою дослідження опубліковано шість статей у спеціалізованих наукових виданнях: чотири – у збірниках наукових праць, що відповіда-

¹ Солісти: Є. Гінтовт (сопрано), Т. Павленко (контральто), О. Синиця (бас-баритон), симфонічний оркестр (диригент – О. Чемерис) та хор (диригент – А. Морозюк) Житомирського музичного училища ім. В. С. Косенка.

ють стандартам МОН України, одну – в українському виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз, та одну публікацію – в іноземному виданні.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, перші два з яких містять по три підрозділи, третій – п'ять, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує 279 найменувань, із них 65 – іноземною мовою. Загальний обсяг дисертації – 204 сторінки, основного тексту – 168 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження, окреслено рівень її наукового розпрацювання, сформульовано мету та завдання дисертації, її об'єкт та предмет, окреслено теоретико-методологічну базу, визначено наукову новизну, уміщено відомості щодо апробації результатів.

У **першому розділі «Культура Норвегії ХІХ століття в аспекті тенденцій романтичної доби як часу створення нових національних музичних шкіл»** висвітлено специфіку застосування категорії національного в дослідницькому обігу сучасності, означено основні процеси загальноєвропейської художньої культури романтизму та особливості їх утілення в соціокультурному вимірі Норвегії.

У **підрозділі 1.1 «Сучасні підходи до розуміння категорії національного та її функціонування в науковому просторі»** визначено місце національного в контексті загальносвітового, розглянуто поняття ментальності, висвітлено положення традицій у її системі, розкрито роль архетипу як базової універсалиї культури.

Розробка теорії «історії ментальностей» (серед іншого і як узагальнення динаміки осмислення змістовного наповнення поняття національного) розпочинається в наукових розвідках ХХ століття, зокрема в працях істориків французької «школи Анналів» на чолі з її засновниками М. Блоком та Л. Февром, чії думки знайшли продовження в дослідженнях Ф. Бюрг'єра, Ж. Дюби, Ж. Ле Гоффа, Ж. Лефевра, Р. Мандру, М. Ферро та інших. Активно вивчають проблеми національної специфіки й у третьому тисячолітті. Серед дослідників-менталістів сучасності – І. Абрамова, А. Астаф'єва, І. Бичко, П. Гнатенко, І. Грабовська, Р. Додонов, Л. Костюк, С. Кримський, М. Попович, І. Старовойт, В. Храмова та ін.

А. Гуревич, узагальнюючи концептуальні думки попередників, підкреслює багатоплановість та глибину поняття ментальності, яка є комплексом безперечних підсвідомих установок у світоглядній парадигмі особистостей, які належать до певних соціокультурних груп. Ментальність, зумовлена географічно-кліматичними та часопросторовими умовами, поєднує в собі історичний досвід, релігію, мову, національні традиції.

Упродовж останніх десятиріч категорія набула статусу визначального чинника в процесі формування менталітету нації, вийшовши за рамки закріпленого продукту історії й перетворившись на «ретро-проекцію» (Ж. Пуйон) минулого в актуальній інтерпретації сучасності. У концептуальному підході історичного взаємозбагачення М. Жусса, Ж. Ленклюда, Ж. Пуйона традиція перет-

ворилася на безперервний процес передачі досвіду поколінь крізь призму сучасного в майбутнє. Отже, *основною функцією традицій, зокрема культурних, стає збереження й одночасне транслювання парадигм, генетично «вмонтованих» в єство окремих націй, що несуть у собі ключ до розшифрування їхньої унікальної неповторності.*

Базовою універсальною складовою традицій є **архетипи** – первинні прамоделі, «атоми ментальності». У наукову теорію таке поняття ввів К. Юнг, працювали над його вдосконаленням О. Веселовський, М. Еліаде, К. Леві-Строс, О. Лосев, П. Флоренський, С. Кримський та ін. Крім очевидної реалізації базових елементів культури в міфах, легендах, казках, фольклорі, обрядах та звичаях, вони також проявляють себе як символи авторського мистецтва в проекції на актуальні проблеми суспільства. У художній творчості процес функціонування архетипів відбувається декількома етапами: 1) на психологічному рівні – усвідомлення автором підсвідомих національно-культурних генетичних установок, закладених у нього ще при народженні та в ранньому дитинстві; 2) у творчій площині – оформлення знайдених символістичних структур у завершений художній образ; 3) у практично-комунікативному вимірі – утілення смислового ядра в мистецький продукт і «зчитування» авторського «послання» аудиторією. Основне призначення архетипів у творі – звернення до історичної пам'яті, до витоків національної самосвідомості й установа синтезу трьох часів: минулого, теперішнього, майбутнього.

У композиторській практиці архетипи стають репрезентантами музичної ментальності – ємного багаторівневого поняття, яке висвітлює семантичний та семіотичний аспекти музичної системи певної нації й реалізуються в жанрових параметрах та музично-мовленневих субзнаках.

У підрозділі 1.2 «Універсалізм та поліморфність європейського романтизму: новітні теорії та концепції» висвітлено сучасні теорії та концепції європейського романтизму, що підкреслюють гетерогенність та поліморфність цього культурно-історичного етапу. Представлено концепцію німецького музикознавця Ф. Блуме про єдність класико-романтичної доби, яку підтримали авторитетні російські вчені, зокрема Ю. Холопов, В. Холопова, Л. Кириліна, К. Зенкін, Б. Гнілов, Є. Максимов та ін.

У її контексті набуває актуальності й по-новому осмислюється теорія І. Неупокоевої, що (серед іншого) засвідчує наявність рис просвітництва в романтизмі тих країн, які зазнали певних перешкод у процесі культурного розвитку. На теренах цих держав спостережено активне зростання молодих національних шкіл, стимулом яких поставав національно-визвольний рух і ствердження народної самосвідомості. Цей тип був характерним для країн Центральної та Південно-Східної Європи, Балкан, а також країн Півночі. Зазначена теорія знайшла підтвердження в наукових дослідженнях І. Тертерян, Г. Бьо, М. А. Ірімія, К. Леоне.

Визначальна роль у мистецтві романтиків належить принципу універсалізму, що підняв на найвищий шабель жанрової ієрархії синтезоване музично-драматичне мистецтво.

У підрозділі 1.3 «Специфіка втілення романтичних естетичних принципів у норвезькій культурі» розглянуто специфіку втілення основних романтичних тенденцій у мистецтві Норвегії – країні, що саме під такою назвою, зі сформованими територіальними кордонами й власною мовою була відома жителям європейського континенту ще з IX століття, а історично-художні надбання перших скальдів-оповідачів внесли свою частку в духовний розвиток Європи.

Виявлено особливості соціокультурних процесів норвезької держави, яка на початку XIX століття фактично зазнала культурно-наукового краху, позбавлена власної мови, мистецтва, осередків розвитку національних традицій. Ці фактори призвели до формування національного романтизму другого типу (за І. Неупокоевою)² з характерними для мистецтва Півночі реалістичними маркерами (за О. Сельнициним та Г. Бьо).

Водночас схарактеризовано основні етапи напряму й зазначено провідних культурних діячів, підкреслено важливу роль слова в європейському романтичному мистецтві загалом, і норвезькому зокрема. Визначено ключову ідею виявлення принципів романтизму в Норвегії – формування національної ідентичності й самосвідомості мешканців країни.

Проаналізовано базові культурні універсалії норвезької ментальності – комплекс національних елементів, що включає в себе фольклорні традиції, історичний досвід, інтонаційність мови, географічно-кліматичні умови, творчі здобутки у сфері професійної музики співвітчизників-попередників і, основне, індивідуальне прочитання національних архетипів самими творцями.

Символами величі Норвезького королівства постають історичні праобрази доби Середньовіччя – герої саг та скальдичної поезії, «живі» й «доступні» еталони для наслідування перебувають у характерах простих фермерів-бонде, носіями національної аутентики стають персонажі народних казок. Кожний такий фантазійний образ перетворюється на проекцію певної злободенної проблеми часу: тролі стають персоніфікацією зла, Сонячне Світло (добро в людині та навколо неї) і Церковні Дзвони (образ віри) – надії; прототипом самого норвежця є Пер Гюнт – цей праобраз, будучи носієм сталого коду, водночас залишає простір для мобільності, трансформуючи певні свої грані залежно від суспільних метаморфоз, віддзеркалюючи ситуацію сьогодення.

З народної пісенно-інструментальної музики до професійного композиторського обігу проникають характерні автентичні жанри (зокрема, пастуші заклички – локки, хаукінги, лільінги), інтонаційні та ритмічні формули (терцево-секундові спадні мотиви, кличні інтонації та характерні натуральні інтервали, гострі синкоповані ритми халлінгу та спрінгару), ладогармонічні моделі (натуральні лади та середньовічні модальні структури), темброві наслідування (пастуші ріжки та хардінгфеле).

² Залежно від тривалості та безперервності процесу культурного розвитку в тих чи інших країнах дослідниця виділяє три типи романтизму, серед яких перший тип поширений на території тих держав, що мають міцний монолітний «багаж» національних традицій (Німеччина, Англія, Франція), другий – у тих місцевостях, які зазнали суттєвих перешкод на шляху культурної еволюції (країни Півночі, Сходу Європи), і третій (мішаний) тип – у державах зі значними культурними здобутками на певному історичному етапі, що пережили тимчасову кризу, зумовлену несприятливими політичними обставинами (Італія, Іспанія).

Своєрідна північна природа Норвегії зафіксована в національних культурних архетипах країни. Непохитній силі гір відповідали концепти мужності, сміливості, стійкості духу народу. Але водночас гори символізували сталість, константність, а іноді – неспроможність знятися з місця. Море було уособленням волі, просторової необмеженості, відсутності бар'єрів. Оптимізму, гумору, здоланню труднощів відповідали архетипи гірського плато, долини, первісного лісу, берези. Ці наскрізні образно-інформаційні універсалиї втілились в усній народній традиції, де їх і віднайшли романтиками.

У другому розділі **«Норвезький театр доби романтизму: творчий тандем Е. Гріга та Б. Бйорнсона»** розкрито естетичні засади творчих постатей Б. Бйорнсона та Е. Гріга, визначено єдність художніх настанов митців, висвітлено основні національні домінанти та жанрово-стильові параметри їхніх спільних музично-драматичних опусів.

У підрозділі 2.1 **«Творчі принципи Б. Бйорнсона як духовного наставника норвезької нації»** встановлено місце творчої постаті Б. Бйорнсона в соціокультурному житті Європи, зокрема Норвегії, ХІХ століття; розкрито масштаб фігури літератора та громадського діяча в процесі національної реконструкції норвезької держави, визначальну роль у боротьбі за незалежність і національну ідентичність норвезького народу, висвітлено позитивний вплив митця на хід національно-визвольного руху українців на початку ХХ століття.

Сформульовано основні положення художньої естетики Б. Бйорнсона, зокрема глибоку національність його творчості, непохитну орієнтованість на цінності християнської віри, утілення педагогічно-виховної просвітительської функції, гуманність і невичерпне життєствердження творчих поглядів.

Схарактеризовано ранній етап творчості літератора, який будується на світоглядній платформі романтизму, протягом якого й триває плідна співпраця Б. Бйорнсона та Е. Гріга. Досліджено основні **національні концепти** творчості цього періоду: опора на народні та історичні джерела, зокрема давньонорманські саги; звернення до категорії природи, що проявляється не тільки в зображенні норвезьких ландшафтів, але й в «олюдненні» світу флори та фауни, що уможливлює розкриття глибинних змістовних генокодів колективної підсвідомості норвежців; залучення жіночих образів, зокрема архетипу Матері, що належить до найдавніших базових універсалий не тільки скандинавської, але й світової, культури.

У підрозділі 2.2 **«Єдність художніх настанов Б. Бйорнсона та Е. Гріга»** розглянуто історію творчої дружби драматурга та композитора й означено основні етапи їхньої співпраці.

Зроблено висновок щодо впливу літератора на формування творчого світогляду норвезького композитора на основі епістолярної спадщини останнього. Виявлено спільність ідейних наративів митців, що відображено насамперед у національній спрямованості творчості Е. Гріга. Націєтворча концепція музики композитора виявилась у тяжінні до зображення картин природи, розкриття казкових та історичних образів, елементів норвезького фольклору: народної пісенно-танцювальної жанровості, типових інтонаційних зворотів та ритмоформул.

У підрозділі 2.3 «Загальна характеристика музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга» проведено змістовні та аналітичні вертикалі крізь опуси музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга, виявлено композиційно-драматургічні та стилістичні риси, спільні для всіх музично-драматичних творів митців. Установлено провідну ідею авторів – завдяки націоналізації музично-театрального мистецтва Норвегії сколихнути у свідомості пересічних норвежців відчуття ментальної ідентичності й національної гідності.

Попри всеохопний вплив на європейське оперне мистецтво вагнерівського міфу, у театрі Б. Бйорнсона – Е. Гріга використано іншу модель національних архетипів. Інструментами в реалізації поставленої мети стали звернення творців до єдиного літературно-історичного першоджерела – зводу давньоскандинавських саг «Коло Земне» скальда-оповідача **Сноррі Стурлусона**, що відносить події всього сценічного доробку до часів Високого Середньовіччя – етапу найвищого розквіту Норвезького Королівства. X–XII століття в історії країни пов'язані з процесом християнізації північних земель, відповідно, важливе місце у творах композитора й драматурга відведено християнській моралі. З огляду на це характерною стає зосередженість митців на суб'єктивних драмах конкретних особистостей на тлі розгортання загальномасштабних конфліктів. Визначальним виявляється й образ жінки, що посідає однаково чільне місце і в скандинавській культурі, і в християнстві. Водночас він є втіленням *архетипів Праматері й Матері-Землі*, що виявляються основними у творчості Б. Бйорнсона, а водночас і Е. Гріга.

У третьому розділі «Музичний театр Б. Бйорнсона – Е. Гріга: жанрові модифікації та особливості прочитання національних традицій» проаналізовано сценічні опуси митців, виявлено специфіку втілення національних традицій у кожному з чотирьох творів, відзначено жанрові та стилістичні особливості музично-драматичної сцени, мелодрами, музики до драми та незавершеної опери, подано узагальнювальні підсумки щодо жанрової та стильової специфіки проаналізованих творів.

У підрозділі 3.1 «Семантичні коди музично-драматичної сцени “Біля брами монастиря”» досліджено змістовні пласти твору, розкрито семантику *архетипу жінки* й універсальних образів *християнської обителі та брами*, визначено їхні функції в авторському театрі Б. Бйорнсона – Е. Гріга в контексті національного мистецтва Норвегії.

Символічним є сюжетний ряд сцени: прихід дівчини-язичниці в скрутних обставинах саме до християнського монастиря й щире долучення до християнських духовних цінностей. Актуальним для норвежців XIX століття було звернення до образів, сповнених сакрального змісту в системі символів християнського світобачення (монастир, храм, ворота). Воно інтерпретувалося як знак свободи, сходження на новий рівень духовного відродження.

Позбавлення головної героїні власного імені призводить до втрати особистісної ідентифікації, що надає цьому образу узагальненого значення як символу надії для всіх страждених і знедолених, кого спіткало горе й безталання, але хто не зламався й продовжив шлях свого духовного вдосконалення.

Основне місце відводять автори вистави хору, який, подібно до хору в античному театрі, виконує комунікативну функцію й передає авторську думку глядачеві, уособлює ідеального глядача й моделює його реакцію на події п'єси. Для посилення ефекту композитор вдається до давньогрецьких традицій, зокрема залучення корифея, як рупора колективної думки народу. Персоніфікація хорového образу надає символічного значення текстам, які озвучує корифей (настоятелька монастиря). Звернення до античних традицій дає авторам змогу перетворити хор на головну дійову особу, яка асоціюється з колективним образом народу. Таке трактування хору було необхідне обом митцям для втілення основної ідеї своєї творчості – усвідомлення норвежцями ХІХ століття своєї національної унікальності й необхідності обрати самостійний шлях історичного розвитку країни.

У підрозділі 3.2 «Композиційно-драматургічні особливості мелодрами «Бергліот»» здійснено цілісний аналіз другого за хронологією театрального опусу митців, визначено характерні композиційні особливості жанру, висвітлено основні драматургічні прийоми, що сприяють утіленню основної ідеї музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга на сюжетному, тональному, інтонаційному, формотворчому, тембровому рівнях.

Авторський фокус сконцентрований на образі головної (і єдиної) героїні. Б. Бйорнсон та Е. Гріг розкривають шлях духовного переродження не могутнього ідеалізованого вікінга славетного минулого, а простої жінки, яка гідно приймає рокові обставини, спочатку намагаючись змінити їх, але згодом, розуміючи безглуздість спроб, апелюючи до Вищої Сили, трансформує себе й своє власне ставлення. Така щирість і правдивість змалювання образу Бергліот перетворює її на близький простому норвежцю взірець, який гулко резонує у свідомості сучасників.

Концептуально важливого значення набуває *архетип моря*, контури хвилі якого окреслені на різних рівнях музичної драматургії. Цей праобраз є носієм семантики моря – однієї з найдавніших універсальних норвезької культури, яка уособлює необмеженість внутрішніх ресурсів, духовної сили, незламності північного народу. Хвильові ознаки простежено в двофазності музичного розвитку «Бергліот»: ключові сюжетні точки – початок, кульмінаційна вершина, що припадає на екватор мелодрами, фінал – збігаються з умовним зародженням акустичного валу, його гребенем та завершальним спадом. Ці три уявні графічні крапки підкреслені сольними оркестровими номерами, що відрізняються завершеністю форми, чіткою жанровою належністю, логікою інтонаційного словника. Контури хвилі простежено й на рівні тональної драматургії – відносні устої епізодів мелодрами, розташовані в межах однієї тональності, утворюють поступове сходження від C-dur'ної тоніки до трагічної кульмінації g-moll і подальшого повернення до трагічного c-moll, що звучить «зламаним» відлунням першопочаткового однойменного мажору.

У підрозділі 3.3 «Музика до драми «Сігурд Юрсальфар»» розкрито основну ідею п'єси Б. Бйорнсона, встановлено відповідність між драматичним першоджерелом і музичним супроводом вистави, проаналізовано функцію музики Е. Гріга в розкритті спільного авторського задуму.

У восьми наявних музичних номерах композитор узагальнив основні риси, притаманні характерам головних героїв, як типово національні: героїчна відважність в образі Сігурда, стримана розважливність Ейнстейна, шляхетна гордість Боргхільди, могутня нестримна сила норманського народу в хорових фрагментах.

На цей раз провідним *архетипом* твору стає образ *братів-вікінгів*, які є символом бінарного духу самих норвежців, що нерідко перебуває в протистоянні сам із собою. Та попри складність внутрішнього конфлікту, сучасники Б. Бйорнсона та Е. Гріга мали прийти до компромісу й знайти шляхи виходу з кризи, передусім особистісної й надалі суспільної.

Епічний первень домінує в проаналізованих номерах і виражається в масштабах ключових музичних полотнищ, переважанні масових народних сцен, відсутності прямого конфліктного зіткнення між героями. Значущості набуває діалогічність прийомів розвитку, застосованих композитором, що альяційно відносить до респонсорних принципів християнського богослужіння: у вокально-хорових номерах – це чергування партій солістів із хоровими доповненнями, в інструментальних епізодах – діалоги між двома інструментами, переклички окремих інструментальних груп та оркестру.

У підрозділі 3.4 «**Національні акценти в драматургії прологу до опери «Олаф Трюггвасон»**» встановлено семантичні плани збережених оперних сцен, окреслено розвиток майбутньої драматургії цілого, виявлено елементи національної музичної мови, характерні для музичного театру митців.

Архетип храму резонує в підсвідомості глядачів, пробуджуючи в ній універсальні образи, пов'язані із силою віри та непохитним життєствердженням. Він вбирає в себе всю духовну еволюцію жителів Норвегії: й архаїчні вірування стародавніх норманів, і рятівне християнство середньовічних норвежців, і сучасні добі релігійні віяння. Образ Церкви в будь-якому втіленні завжди слугував носієм надії. І в опері «Олаф» занепад паганського храму символізує не поразку народу, а лише неминучість кінця перед свіжістю нового початку, необхідність смерті перед тріумфом воскресіння, найгустіші сутінки перед неодмінним світанком для норвезького народу.

Комплекс самотніх образів норманського поганства представлений в образах віщунки Вьольви, а також язичницького капища – символів старої віри. У їх характеристиці переважають зловісні тремоло та хроматичні завивання, вузько-об'ємні інтонаційні формули, архаїчні поспівки-заклинання, речитативні «бурмотіння» на одному незмінному звуці, тритонові «старонорвезькі» лідійські вигуки.

Хор виконує роль головного персонажа – колективної особистості народу, яка в трактуванні авторів є голосом пам'яті минулих поколінь, що звертається до свідомості сучасних норвежців.

Авторською знахідкою є ефект «випередження подій», якого Е. Гріг досягає завдяки музичній образності: на рівні музичного «підтексту» композитор розкриває підсвідоме прагнення поганців до світла Христа. Старовіри, які протягом усього прологу завзято опираються християнству, усе ж містять у тематизмі своїх партій, у фактурних прийомах викладу паростки нової віри, які мають прорости в майбутніх діях опери.

У підрозділі 3.5 «Музичний театр Б. Бйорнсона – Е. Гріга: жанрові та стильові особливості» досліджено різноманітну жанрову палітру театральних опусів норвежців, що представлена музично-драматичною сценою, мелодрамою, музикою до драми та незавершеною оперою, встановлено причини звернення авторів до цих жанрів. Виявлено єдність епічного, ліричного й героїчного начал у кожному з вивчених творів та проаналізовано засоби їх утілення в музичному тексті. Досліджено логіку побудови тональної драматургії та принципи тематичних зв'язків. Проаналізовано музично-драматичний доробок Б. Бйорнсона – Е. Гріга згідно з моделлю авторського театру О. Корчової та зроблено висновки щодо унікальності явища колективного авторського музичного театру.

У **Висновках** узагальнено основні результати дослідження проаналізованих музично-драматичних творів, обґрунтовано основні положення авторського театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга, висвітлено принципи втілення норвезьких національних традицій і функціонування архетипів у кожному з творів сценічного доробку митців, підкреслено його характерні риси, що стали базисом для подальшого розвитку музичного театру Норвегії.

Музичний театр Е. Гріга нерозривно пов'язаний із творчою особистістю Б. Бйорнсона. Національна домінанта стала центральним стрижнем творчості митців. Спільна концепція музично-драматичних опусів норвезьких художників, яку вони не раз *маніфестували* у власних висловах, статтях, листах та спогадах, спрямована на досягнення основної просвітницько-виховної ідеї їхньої спільної творчості – звернення до норвежців-сучасників універсальною мовою національних культурних мистецьких символів – інтуїтивно ясних та зрозумілих генокодів, призначених до легкого «зчитування» підсвідомістю скандинавів, проголошення притаманних епосу ідей етнічної ідентичності й заклик до рішучого долучення до національно-культурного відродження рідної нації.

Майже виняткова *зосередженість* драматурга й композитора на сфері сценічної музики впродовж їхньої творчої колаборації 1870–1873 років, *активна жанрова політика* в межах музичного театру, інтенсивна *еволюція музично-драматичного стилю* зумовили появу, окрім фрагментарних «спроб пера» та недосконалих ескізів, чотирьох повноцінних творів для музичного театру: музично-драматичної сцени для солістів, жіночого хору та оркестру «Біля брами монастиря» (1871), мелодрами «Бергліот» (1871) для чтиці з музичним супроводом (у двох версіях – фортепіанній та оркестровій), музики до драми «Сігурд Юрсальфар» (1872) та хорового прологу до незавершеної опери «Олаф Трюггвасон» (1873).

Упродовж років спільної творчості активною була *залученість митців* на всіх етапах формування майбутнього твору – від задуму до постановки: участь драматурга й композитора в процесі лібретотворення та власне написання музичного матеріалу, ретельність у підборі виконавців та занурення в тонкощі режисури, сценографії та інші сфери в процесі створення музично-театральної вистави. Е. Гріг зберігав непідробний інтерес до спільних драматичних творів раннього періоду й упродовж зрілої фази творчості, доопрацьовуючи й удосконалюючи ці опуси, переймаючись їхньою сценічною долею, особисто стежачи за якістю перекладів і професіоналізмом виконання до останніх років життя.

Тому вважаємо доцільним трактувати зазначені вище сценічні твори як **авторський музичний театр Б. Бйорнсона – Е. Гріга**. Саме у творчому тандемі геніальних норвежців індивідуальне явище музичної культури Європи другої половини ХІХ – ХХ століття виростає в унікальний феномен «авторського театру» співдружності двох митців – надбання окремої національної культури, яке було затребувано умовами певного часового періоду.

Специфічним маркером першої «іменної» музично-драматичної визитівки Норвегії стає характерне переломлення історичних сюжетів – зосередженість митців на внутрішніх драмах другорядних героїв минулого.

Жіночий архетип, що є провідним у творах драматурга й композитора – один із найдавніших першообразів загальносвітової культури, важлива семантична прамодель як норвезької національної культури, так і християнської релігії. Отже, вибудовується основна концепція музично-драматичних творів Б. Бйорнсона та Е. Гріга: автори не просто звертаються до історичних подій, а обирають для сюжетів своїх творінь саме етап християнізації й зупиняються на образах тих героїв, що відіграли в цьому процесі вирішальну роль.

Окрім зазначених вище генокодів, які обов'язкові в усіх опусах музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга, автори збагачують кожен з них специфічною універсалією норвезької культури, що слугує реалізації певної мети в конкретному творі. Наприклад, у сцені «Біля брами монастиря» *архетип брами* демонструє неосяжний спектр духовних шляхів, що відкрито перед норвежцями; у мелодрамі «Бергліот» *архетип моря* постає уособленням нескінченної сили, нескореної волі, неосяжного внутрішнього ресурсу; *архетип вікінга* в драмі «Сігурд Юрсальфар» розкриває амбівалентний дух норманців, який прагне до цільності; водночас *архетип храму* в опері «Олаф Трюггвасон» є символом оновленої віри й незламної надії.

Однією зі складових творчої співпраці Е. Гріга та Б. Бйорнсона став пошук нових музично-театральних жанрів, що було викликано конкретними завданнями, які поставали перед митцями: поступове виховування непідготовленої публіки камерністю форми оперної сцени «Біля брами монастиря», недоторканне збереження поетичного тексту в мелодрамі «Бергліот», посилення емоційного ефекту музичними засобами у вузлових моментах драми «Сігурд Юрсальфар», кульмінаційна реалізація авторської ідеї в першій національній опері «Олаф Трюггвасон».

Дух давньонорманської саги, витриманий на всіх рівнях музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга, диктує й синтезовану родову приналежність досліджуваних творів із переважанням епічного первня. Неквапливість викладу, принцип повторності, відсутність наскрізного музичного розвитку, замкнутість, завершеність кожного етапу сцени, домінування хорового начала – цими ознаками епічної драматургії певною мірою збагачена музична канва сценічних творів митців. В усіх опусах наявний і типовий для епічного театру «конфлікт на відстані»: відкритого зіткнення дії й контрдії немає в жодному з чотирьох творів.

Надійною стильовою базою для музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга стає автентичний арсенал норвезького фольклору. Композитор звертається до архаїчних пластів народного мистецтва, насичуючи звукову палітру сценічних

опусів характерними маркерами *епічної поезії скальдів та побутових пісенно-танцювальних жанрів* норвезьких селян.

Отже, безсумнівно, музичний театр Б. Бйорнсона – Е. Гріга став першим зразком національного музично-драматичного мистецтва Норвегії, основні принципи якого мають подальше втілення в музичному театрі норвезьких композиторів наступних поколінь: К. Синдінга, Г. Твейта, Б. Брустада, Й. Хорклоу, Г. Шельдерупа, Р. Сьодерлінда та ін.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Синяк Л. В. Семантичні ряди сцени Едварда Гріга «Біля воріт монастиря» // Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського : наук. журнал. Київ, 2015. № 3 (28). С. 29–35
2. Синяк Л. В. Роль Бйорнстjerne Бйорнсона у формуванні естетичної платформи творчості Едварда Гріга // Київське музикознавство : зб. ст. Київ, 2016. Вип. 54. С. 91–101
3. Синяк Л. В. Музично-театральна співпраця Едварда Гріга і Бйорнстjerne Бйорнсона // Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського : наук. журнал. Київ, 2016. № 1 (30). С. 74–82
4. Синяк Л. В. Національні акценти у драматургії прологу до опери Едварда Гріга «Олаф Трюггвасон» // Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського : наук. журнал. Київ, 2016. № 4 (33). С. 84–91
5. Синяк Л. В. Хор як основний носій ідеї в музичному театрі Гріга – Бйорнсона // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. н. п. Харків: ХДАДМ, 2017. № 4. С. 225–230
6. Syniak L. V. Edvard Grieg and Bjørnstjerne Bjørnson: The Nascency of Norwegian Music Theatre // Edvard Grieg, sein Umfeld, seine Nachfolge – Neue Forschungen : 7. Deutscher Edvard-Grieg-Kongress am 14. und 15. Oktober 2016 in Leipzig / herausgegeben von Helmut Loos und Patrick Dinslage. Leipzig: Gudrun Schroder Verlag, 2018. P. 147–155

АНОТАЦІЯ

Синяк Л. В. Музичний театр Б. Бйорнсона та Е. Гріга: становлення і розвиток національних художніх традицій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за фахом 17.00.03 «Музичне мистецтво». – Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського Міністерства культури України, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено дослідженню музично-театральної спадщини драматурга Бйорнстjerne Бйорнсона та композитора Едварда Гріга в аспекті становлення й розвитку національних художніх традицій Норвегії.

У роботі виявлено місце національного в контексті загальносвітового й окреслено зміст національного концепту. Визначено ключову ідею романтизму в Норвегії – формування національної ідентичності й самосвідомості мешкан-

ців країни. Розглянуто історію творчої дружби Б. Бйорнсона та Е. Гріга, встановлено визначальну концепцію їхньої творчості – завдяки націоналізації музично-театрального мистецтва Норвегії сколихнути у свідомості пересічних норвежців відчуття ментальної ідентичності й національної гідності.

Досліджено різноманітну жанрову палітру театральних опусів норвежців. Виявлено національні домінанти в усіх чотирьох сценічних творах авторів. Проаналізовано музично-драматичний доробок митців згідно з моделлю авторського театру О. Корчової. Зроблено висновок щодо трактування музично-драматичних творів Б. Бйорнсона – Е. Гріга як унікального явища колективного авторського театру двох митців.

Ключові слова: музичний театр Норвегії, авторський театр, Е. Гріг, Б. Бйорнсон, норвезькі традиції, архетип, «Біля брами монастиря», «Бергліот», «Сігурд Юрсальфар», «Олаф Трюггвасон».

АННОТАЦІЯ

Синяк Л. В. Музыкальный театр Б. Бьернсона и Э. Грига: становление и развитие национальных художественных традиций. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 «Музыкальное искусство». – Национальная музыкальная академия Украины им. П. И. Чайковского Министерства культуры Украины, Киев, 2019.

Диссертация посвящена исследованию музыкально-театрального наследия драматурга Бьернстjerne Бьернсона и композитора Эдварда Грига в аспекте становления и развития национальных художественных традиций Норвегии.

В работе определено место национального в контексте общемирового и выявлено содержание национального концепта. Определена ключевая идея романтизма в Норвегии – формирование национальной идентичности и самосознания жителей страны. Рассмотрена история творческой дружбы Б. Бьернсона и Э. Грига, установлена ведущая концепция их творчества – путем национализации музыкально-театрального искусства Норвегии всколыхнуть в сознании рядовых норвежцев ощущение ментальной идентичности и национального достоинства.

Исследована разнообразная жанровая палитра театральных опусов норвежцев. Выведены национальные доминанты во всех четырех сценических произведениях авторов. Проанализировано музыкально-драматическое наследие художников согласно модели авторского театра Е. Корчовой. Сделан вывод о трактовке музыкально-драматических произведений Б. Бьернсона – Э. Грига как уникального явления коллективного авторского театра двух художников.

Ключевые слова: музыкальный театр Норвегии, авторский театр, Э. Григ, Б. Бьернсон, норвежские традиции, архетип, «У врат монастыря», «Бергліот», «Сігурд Юрсальфар», «Олаф Трюггвасон».

SUMMARY

Syniak L.V. Musical Theater of B. Bjørnson and E. Grieg: the formation and development of national artistic traditions. – The qualification scientific work presented as manuscript.

The thesis for the Candidate's Degree (Ph.D.) in specialty 17.00.03 Music Art. – Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the study of the musical and theatrical heritage of the playwright Bjørnstjerne Bjørnson and the composer Edvard Grieg in the aspect of the formation and development of Norwegian national artistic traditions.

The research revealed a place of the national in the context of the world and revealed the content of the national concept. The key idea of romanticism in Norway is defined – the formation of national identity and self-awareness of the inhabitants of the country. The history of the creative friendship of B. Bjørnson and E. Grieg is considered, the leading concept of their work is established – by nationalizing the Norwegian musical and theatrical art to shake the minds of ordinary Norwegians with a sense of mental identity and national dignity.

A diverse genre palette of Norwegian theatrical opuses was explored, which includes musical-dramatic scene, melodrama, incidental music and unfinished opera. The national dominants of all theatrical works of the authors were found. So, the melodrama *Foran sydens kloster* includes the archetype of the Gates which demonstrates an unobtrusive spectrum of spiritual nobility, opening before the Norwegians. In *Bergljøt* the archetype of the sea is kept away by the unincreased strength, unrecconciled will, unintelligible internal resource. The viking archetype in *Sigurd Jorsalfar* is different from the ambivalent spirit of the Normans. The archetype of the temple in *Olaf Tryggvason* is a symbol of the renovated and unlawful hope.

The unity of epic, lyrical and heroic principles in each of the studied works is revealed and meaning of their embodiment in the musical text are determined. The logic behind the construction of tone dramaturgy and the principles of thematic communication are explained.

The musical and dramatic works of artists according to O. Korcheva's model of the *author theater* are analyzed. The stage pieces are equally the fruit of the playwright and the composer. The leading nation-building concept of musical-dramatic opuses was repeatedly manifested in epistolary inheritance. Their creative collaboration of 1870–1873 was marked by the almost exclusive focus of the artists in the field of theatrical music, active genre politics within the musical theater, the intense evolution of the musical-dramatic style, the absolute involvement of the creators in the process of formation of the play – from concept to production. Conclusion is made regarding the interpretation of B. Bjørnson-E. Grieg' musical and dramatic works as a unique phenomenon of the collective author's theater of two artists.

Key words: Norwegian musical theater, author' theater, E. Grieg, B. Bjørnson, Norwegian traditions, archetype, *Foran sydens kloster*, *At the Cloister Gate*, *Bergljøt*, *Sigurd Jorsalfar*, *Olaf Tryggvason*.

Формат 60x90/16
Папір офсетний №1 Гарнітура TimesNewRoman
Ум. друк. арк. 1,5.
Наклад 120.

Віддруковано у ПП «Рута».
10014 м. Житомир, вул. М. Бердичівська 17-а, ПП
«Рута». Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3671 від 14.01.2010.
e-mail: ruta-bond@ukr.net